

Inleiding Rogier

Verkiezingsevenement Weesp, 5 maart 2022

Welkom mevrouw Halsema, burgemeester Van Bochove, wethouders, raadsleden en kandidaten voor de bestuurscommissie. En natuurlijk alle aanwezigen.

Ik ben voorzitter van De Weesper Vereniging. Voor wie ons niet kent, dat is begrijpelijk want we zijn pas in november van start gegaan. Het doel van onze vereniging is het organiseren van verbindingen tussen Weespers onderling en tussen bewoners en het openbaar bestuur. Dit is ons eerste project.

Het thema van deze dag is 'Vormgeven aan democratie'. Onze vereniging wil daar een bijdrage aan leveren. Wij vinden dat inspraak en participatie meer vanuit de samenleving ontwikkeld moeten worden. Ik benoem eerst het probleem en vervolgens wat wij daar aan willen doen. Hiernaast staat een zuil met vier panelen. Dat zijn de plaatjes bij mijn praatje. U kunt ze nu niet lezen maar bekijk ze rustig later.

De oranje gekleurde kaarten geven het probleem aan: een structureel laag niveau van vertrouwen in de overheid. Boven de landelijke, eronder de lokale overheid. Het blauwe paneel geeft de oplossing. Ik kom daar zo op terug.

Zoals de kaarten van Nederland aangeven is het vertrouwen in de overheid flink gedaald. Maar er is iets vreemds aan de hand. Op een kaart van Europa zou Nederland groen gekleurd zijn. We staan met 60% maatschappelijk vertrouwen op de derde plaats van alle Europese landen. We zijn een *high trust society*.

In Weesp draait alles op vrijwilligers. Denk aan de sportverenigingen en het theater dat al decennia op vrijwilligers draait. Of denk aan de historische kring en de molen. Die steunen beide nu al bijna een halve eeuw op vrijwilligers. Dat duidt op vertrouwen in elkaar. Dit soort vertrouwen noem ik horizontaal vertrouwen. En omdat onze democratie daar de ruimte voor biedt, is er vertrouwen in de democratie.

Waar zit dat verschil dan in. De overheid denkt verticaal. Dat veronderstelt een ander soort van vertrouwen. Mensen hebben vertrouwen IN elkaar, dat is een keuze. En dat is wat anders dan moeten vertrouwen OP de overheid. Dat is geen keuze. Dat laatste noem ik verticaal vertrouwen.

In de praktijk valt op dat deze twee nauwelijks overlap kennen. Bij participatieavonden zie ik zelden mensen die ik ken uit het vrijwilligerswerk. Horizontaal vertrouwen en verticaal vertrouwen zijn dus gescheiden. En het is voor de overheid bijna ondoenlijk om verticaal vertrouwen te herstellen van bovenaf.

Maar daar kiest men wel voor. Dat blijkt uit de veelgehoorde uitspraak van bestuurders: *Vertrouwen moet hersteld worden door beter te luisteren naar de burger*. Maar dat doet men al jaren. Sterker, elke vier jaar is er weer een andere bestuurder die naar burgers komt luisteren. Een Rotterdamse wethouder constateerde laatst dat er bij de bevolking langzamerhand sprake is van een participatie burn-out. En dan zijn de omgevingswet en de participatieverordening nog niet eens in werking. Effectiever is om uit te gaan van het horizontaal vertrouwen en dat optrekken in verticale richting. Dat klinkt abstract maar is het niet. Dat is wat wij gaan doen.

De gemeente Amsterdam heeft kort geleden een advies gevraagd over verbeteringen aan het bestuurlijk stelsel. Het advies noemde vijf scenario's. Het blauwe paneel hiernaast geeft een overzicht ervan*. De scenario's zoeken de balans in de twee grote criteria voor het openbaar bestuur: efficiency en vertrouwen.

Het eerste scenario gaat uit van niets veranderen. Hierin lijkt efficiency dominant. Vervolgens noemt men drie varianten die iets meer naar vertrouwen streven. Het vijfde scenario is als de stip op de horizon. De ideale balans tussen efficiency en vertrouwen. Alleen maar plusjes. En dat scenario heet Meervoudige Democratie. Maar toch heeft de raad daar niet voor gekozen. Dat kan ook niet. Ten eerste is er nog geen enkele toepassing van in de praktijk. Ten tweede is het niet aan de overheid om dit vorm te geven. Het moet uit de samenleving komen.

Het begrip meervoudige democratie volgt uit het pleidooi van een adviesgroep van betrokken bestuurders. Een ploeg met onder anderen Kajsa Ollongren en Kim Putters van het SCP**. Ze zien de complexiteit van het lokale bestuur zodanig toenemen dat de grenzen worden bereikt. Raadsleden kunnen onmogelijk nog alle beleidsstukken doorgronden plus afstemmen met de bevolking. Ze pleiten voor een nieuwe aanpak. Hun pleidooi heet 'Op weg naar Meervoudige Democratie'.

Wij hebben dat model vertaald naar de praktijk. Wij willen het bestaande horizontale vertrouwen benutten als basis voor het verticale vertrouwen. Maar deze vorm van participatie van onderop moet ook voor het openbaar bestuur vertrouwenwekkend zijn. Daarom moeten er tegenover buurtrechten ook uniforme buurtplichten staan. Wij vinden dat die buurtplichten de democratische waarden moeten borgen: representativiteit, legitimiteit en transparantie. En die waarden moeten niet door de overheid worden opgelegd, die moeten van onderop worden ingevuld.

Hoe?

We hebben de afgelopen jaren de oorzaak van het afnemend vertrouwen in participatie onderzocht. Het is gebaseerd op vier zwaktes.

1. Burgerparticipatie is altijd te laat. Het is een fase in een al lopend proces van de overheid.
2. Deelbelangen van belangenorganisaties overheersen altijd het individuele belang.
3. De informatie-uitwisseling is verticaal en niet goed afgestemd op de leefwereld.
4. Er wordt geen maatschappelijk geheugen opgebouwd; de oorzaak van participatie burn-out.

De oplossing zit in een combinatie van vier antwoorden op deze vier tekortkomingen:

A: aankaarten,

Iedereen moet zaken kunnen inbrengen. Dat geeft pas échte representativiteit. En er is nog een argument. De overheid kan erg moeilijk omgaan met onzekerheden. Verplaats de inspraak naar het begin van een proces en dat probleem is opgelost.

B: belangenafweging:

Zorg voor het onderling kunnen bespreken van belangen nog voordat die een politieke lading krijgen. En wanneer dat aan het begin van een project is, geeft dat nog meer zekerheid voor de overheid. Maar dan wel binnen een democratisch gevormde vereniging. Dat geeft legitimiteit. De RES wordt dan res publica.

C: communicatie:

Het online kunnen uitwisselen van meningen en reacties. Dat geeft transparantie. En wanneer een digitaal communicatieplatform horizontaal georganiseerd wordt door de samenleving, kan dát de basis vormen voor het optrekken van vertrouwen richting de overheid.

D: digitaal archief:

Dat is een database die gestructureerd is op maatschappelijke thema's en die per postcodegebied en per datum de meningen ordent. Dat geeft continuïteit. We zitten in de grootste transformatie OOIT. Maar wat blijft er over van alle meningen en discussies binnen de samenleving. Bijna niets.

Want het overgrote deel van meningen wordt op de sociale media gedeeld. En die verdwijnen. En als ze al bewaard blijven, dan zijn ze niet representatief. Want ze zijn gestuurd door geheime algoritmes. Over een paar decennia zullen we niet weten wat de stille meerderheid van nu dacht.

Wat er moet komen is een digitaal archief van de nabije toekomst. Gebaseerd op de meningen van echte mensen over echte belangen. Dus in een combinatie van online en offline. Opgeslagen in een open source platform. Geordend naar tijd, naar postcode en naar vaste thema's. Zodat de huidige transitie herleidbaar is voor toekomstige onderzoekers. Data, gebaseerd op representativiteit, legitimiteit en transparantie. Hier lijkt ons een taak voor het Stadsarchief te liggen.

Dat is onze stip op de horizon. En daar gaan we in Weesp mee aan de slag.

En, tenslotte wil ik iedereen danken die geholpen heeft om dit evenement te realiseren. In twee maanden tijd heeft een groeiende groep Weespers dit voor elkaar gekregen. Voor allen onze dank. Met name een dank aan Anneke Kroonenberg die de portetten van Weespers heeft gemaakt. Nu geef ik graag het woord aan de moderator van deze middag, Nienke. U zult haar de komende dagen op de publieke omroep zien in het kader van de verkiezingen. Maar voor nu is ze onze gastvrouw.

*

Volgende bladzijde

**

Commissie van de Donk (<https://vng.nl/publicaties/op-weg-naar-meervoudige-democratie>)

Onze vertaling: medemo.nl.

**Necker
van Naem**

Oordeel over de sterkten en zwakten van de scenario's op de vijf uitgangspunten, vijf verbeterpunten en vijf waarden van goed bestuur

	Basismodel + optimalisaties	Centraal: Raadplus	Centraal: Online Participatie	Decentraal: Stadsdeelplus	Decentraal: Meervoudige democratie
Doelstellingen bestuurlijk stelsel uit 2014					
De maatschappelijke opgave staat centraal	+	+	++	++	++
Eén Amsterdam met differentiatie	+	++	+	-	0
Democratische legitimatie op stedelijk én lokaal niveau	0	-	0	++	+
Toegankelijk en afrekenbaar bestuur	0	0	0	++	+
Een compacte ambtelijke organisatie	+	++	++	-	+
Verbeterpunten bestuurlijk stelsel 2018					
Meer ruimte voor participatieve democratie	+	-	++	0	++
Beter aansluiten op de lokale opgave	+	-	+	++	++
Beter uitlegbaar voor inwoners	+	+	+	++	+
Betere samenwerking	+	++	++	0	+
Bestuursstijl die naar buiten is gericht	0	0	+	0	+
Waarden goed bestuur stedenvergelijking					
Responsiviteit	+	0	+	++	++
Effectiviteit	+	++	++	-	+
Veerkracht	+	0	+	+	++
Behoorlijkheid	0	0	+	+	+
Tegenwicht	-	-	0	++	+